

УДК 349.3-057.36(477)

DOI <https://doi.org/10.32782/yuv.v5.2025.35>

О. Романов,

аспірант кафедри трудового права
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
ORCID ID: 0009-0008-6055-8512

ПРАВОВА СУТНІСТЬ ПОНЯТЬ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ТА СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Постановка проблеми. В умовах сучасних загроз і трансформацій, зумовлених повномасштабною збройною агресією Російської Федерації проти України, надзвичайної актуальності набувають питання забезпечення ефективного та дієвого соціального захисту військовослужбовців, які перебувають на вістрі оборони державного суверенітету. Враховуючи, що військовослужбовці складають особливу соціально-професійну групу, яка виконує функції в умовах високого ризику, фізичного та психологічного навантаження, вони потребують не лише захисту своїх прав, а й створення дієвої, стабільної та цілісної системи соціальних гарантій.

Незважаючи на значну кількість нормативно-правових актів у сфері соціального захисту військовослужбовців, він досі є фрагментарним, неузгодженим і недостатньо адаптованим до умов воєнного стану. Такий стан речей значною мірою зумовлений відсутністю чіткого і усталеного розмежування між поняттями соціального захисту і соціального забезпечення військовослужбовців. Існуючі доктринальні підходи пропонують різні моделі співвідношення цих понять: від визнання їх тотожними до визначення соціального забезпечення складником соціального захисту, або розмежування їх за функціональним призначенням, де соціальне забезпечення пов'язується з матеріальною підтримкою громадян, а соціальний захист — із необхідністю захисту порушеного права [1, с. 32–33].

Така термінологічна нечіткість породжує як теоретичну, так і практичну невизначеність, ускладнюючи формування цілісної концепції соціального захисту військовослужбовців, особливо в умовах воєнного стану, коли зростає потреба у комплексній підтримці цієї категорії населення, що включає не лише матеріальне забезпечення, а й правову, медичну, психологічну та духовну допомогу.

Чинне нормативно-правове регулювання здебільшого зосереджене на компенсаційно-матеріальних механізмах і не враховує повною мірою специфіку соціальних ризиків, з якими стикаються військові. Це обумовлює необхідність теоретико-правового осмислення, уточнення дефініцій і розробку чіткого та системного нормативно-правового підходу у сфері соціального захисту військовослужбовців з урахуванням міжнародних стандартів і сучасних викликів. У таких умовах критично важливо забезпечити узгодженість основоположних понять, адже від цього залежить своєчасність, обсяг та комплексність наданої допомоги, включаючи не лише матеріальне забезпечення, а й правову, медичну, психологічну та духовну підтримку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематика соціального захисту військовослужбовців перебуває у центрі уваги сучасної української правової науки з огляду на її особливу актуальність в умовах повномасштабної збройної агресії Російської Федерації.

ції проти України. Одним із важливих напрямків досліджень у цій сфері виступає аналіз доктринальних підходів щодо розуміння базових категорій «соціальний захист» та «соціальне забезпечення». Питання їх розмежування стало предметом численних досліджень науковців, що засвідчує складність і багатогранність цієї тематики. Водночас наявність суперечливих поглядів та різних підходів до інтерпретації відповідних термінів свідчить про відсутність наукового консенсусу і підкреслює необхідність подальшого комплексного аналізу. Вказані питання у своїх роботах висвітлювали: Болотіна Н.Б., Пилипенко П.Д., Прилипко С.М., Сирота І.М., Синчук С.М., Сташків Б.І., Тищенко О.В. та інші.

Метою дослідження є здійснення теоретико-правового аналізу поняття соціального захисту військовослужбовців як особливої соціально-професійної групи із специфічним правовим статусом, визначення його співвідношення із поняттям соціального забезпечення військовослужбовців, а також визначення напрямків удосконалення нормативного регулювання соціального захисту військовослужбовців в умовах воєнного стану.

Виклад основного матеріалу. З початком повномасштабної війни та запровадженням воєнного стану пріоритетним є формування системи соціального захисту військовослужбовців поряд із забезпеченням обороноздатності держави. Це зумовлено тим, що від належної організації такої системи залежить своєчасне й повне забезпечення військовослужбовців необхідними гарантіями, компенсаціями та підтримкою що сприяє збереженню їхньої боєздатності й соціальної стабільності. З цією метою необхідно окреслити основні поняття, що становлять теоретичну основу дослідження, зокрема – проаналізувати співвідношення термінів «соціальний захист» і «соціальне забезпечення», а також простежити їхнє історичне становлення, еволюцію та нормативне закріплення.

На думку багатьох науковців виникнення поняття соціальний захист пов'язане із прийняттям закону США про соціальний захист (Social Security Act, далі – SSA) у 1935 році [2, с. 66; 3, с. 17; 4, с. 28]. У цьому нормативному акті термін «social security» (соціальне забезпечення) вживається у широкому значенні, що охоплює матеріальну підтримку осіб, які втратили працездатність або джерело доходу. Натомість, термін «social protection» (соціальний захист) не вживається, але його зміст фактично реалізовувався через «social security» – шляхом запобігання соціальній вразливості за допомогою комплексу матеріальних програм.

Поняття «social security» є ключовим та використовувалось як офіційне позначення нової державної системи реалізації базових механізмів державної соціальної політики, яка охоплює ключові напрями підтримки незахищених верств населення – grants to states for old-age (дотації штатам на забезпечення людей похилого віку), grants to states for unemployment compensation administration (дотації штатам на адміністрування компенсацій з безробіття), grants to states for aid to dependent children (дотації штатам на допомогу дітям, які перебувають на утриманні), grants to states for maternal and child welfare (дотації штатам на охорону материнства і дитинства), public health work appropriation (виділення коштів на охорону громадського здоров'я) і т.ін [5]. Зазначена підтримка була спрямована на виплату пенсій, допомогу безробітним, надання підтримки сім'ям з дітьми, медичні програми. Отже, термін «social security» мав чітке інституційне та функціональне значення – він стосувався організованої державної підтримки через механізми страхування, податкового перерозподілу та виплат окремим категоріям громадян, які втратили працездатність або доходи.

Водночас на момент прийняття SSA в 1935 році поняття «social protection» ще не було загальноновживаним

У подальшому термін «social protection» став активно застосовуватись у міжнародно-правових актах, зокрема в документах Міжнародної організації праці (далі – МОП), Організації Об'єднаних Націй, Європейського Союзу, де охоплював не лише соціальне забезпечення, а й соціальну допомогу, соціальні послуги, захист від бідності та інші форми підтримки. Так, МОП вперше запровадила поняття «соціальний захист», розглядаючи його як єдину систему, що об'єднує соціальне страхування та соціальну допомогу [6, с. 19]. У Конвенції МОП про мінімальні норми соціального забезпечення № 102 сформульовано концепцію соціального захисту, відповідно до якої кожен має право на соціальну допомогу незалежно від тривалості трудового стажу чи суми сплачених внесків. У ній визначено дев'ять напрямів

Ключові міжнародно-правові акти у сфері прав людини підтвердили важливість забезпечення соціального захисту як одного з основних елементів функціонування розвинених демократичних держав. Зокрема, стаття 22 Загальної декларації прав людини 1948 року (далі – Декларація) проголошує, що кожна людина, як член суспільства, має право на соціальне забезпечення. У статті 25 Декларації закріплено право людини на достатній рівень життя, що включає належне харчування, одяг, житло, медичне обслуговування та необхідне соціальне обслуговування, а також право на за-

безпечення в разі безробіття, хвороби, інвалідності, вдовства, старості чи іншого випадку втрати засобів до існування через незалежні від неї обставини [10].

Таким чином, поступова еволюція поняття «social protection» – від страхових механізмів «social security» до комплексної системи соціальних гарантій отримала широке міжнародне визнання та нормативне закріплення. Документи МОП і провідні міжнародно-правові акти не лише розширили зміст цього терміну, але й надали йому статус фундаментального права людини. Це підкреслює, що соціальний захист розглядався не як другорядна категорія, а як необхідна умова забезпечення людської гідності, соціальної стабільності та сталого розвитку суспільства.

Натомість впродовж тривалого часу в українському законодавстві у сфері соціальної політики ключовим залишалося поняття «соціальне забезпечення». Проте вже наприкінці ХХ століття, в умовах трансформації економіки до соціально орієнтованої моделі та адаптації до міжнародно-правових стандартів, у правовому полі все активніше почав використовуватись термін «соціальний захист». Це було зумовлено тим, що існуюча система соціального забезпечення перестала відповідати новим викликам і завданням, які постали перед Україною як соціальною та правовою державою – насамперед, щодо гарантування гідного рівня життя кожній людині.

В юридичній літературі висловлено низку поглядів на співвідношення між поняттями «соціальний захист» і «соціальне забезпечення». Деякі науковці вважають ці поняття повністю ідентичними. Наприклад, як вказує Боднарук М.І., сучасна наука права соціального забезпечення оперує, як правило, двома основними термінами – «правом на соціальний захист» та «правом на соціальне забезпечення». Досить часто вони не розрізняються за змістом і використовуються як абсолютно рівнозначні та ідентичні за правовою природою [11, с. 137].

Разом з тим, поширеною є позиція, згідно з якою «соціальний захист» розглядається як ширше поняття, що включає в себе «соціальне забезпечення», разом із соціальним страхуванням та соціальними стандартами й гарантіями держави [12, с. 2; 1, с. 32-33; 13, с. 152-153]. Відмінність соціального захисту від соціального забезпечення полягає в тому, що соціальний захист – ширше поняття, пов'язане зі стратегією соціальної держави. Поняття соціального захисту, почало активно використовуватися в роки незалежності України і було закріплене в Основному Законі нашої держави, порівняно із широко вживаним до 1991 року поняттям соціального забезпечення та має таке специфічне навантаження, як захист від негараздів трансформаційного періоду, ризиків переходу від соціалістичної економіки до ринкової [13, с. 152-153]. На нашу думку, з таким твердженням слід погодитись.

Загалом виокремлюється два основні підходи до поняття «соціальний захист». Відповідно до першого з них, соціальний захист трактується широко і стосується усієї соціальної сфери держави. Соціальний захист у широкому розумінні включає соціальну допомогу, соціальні гарантії, соціальне страхування, а також активні заходи (політика зайнятості, боротьба з безробіттям). Інакше кажучи, це діяльність держави, спрямована на забезпечення процесу формування і розвитку повноцінної особистості, виявлення й нейтралізацію негативних факторів, що впливають на неї, створення умов для самовизначення й ствердження у житті. Соціальний захист у вузькому значенні – це у першу чергу певна обмежена сукупність дій, спрямованих на надання допомоги під час життєвих негараздів [3, с. 17]. Водночас, соціальне забезпечення розглядається як система державних заходів щодо надання матеріальної допомоги з метою компенсації, зниження або запобігання негативно-го впливу соціальних ризиків на осіб, які через незалежні від них життєві

обставини не мають достатніх засобів до існування. Таким чином, у вузькому сенсі значення соціального захисту подібне до соціального забезпечення.

Багатозначність поняття «соціальний захист» значною мірою зумовлена етимологічним значенням слова «соціальний», яке має широке змістове навантаження. Згідно з Академічним тлумачним словником, «соціальний» означає «пов'язаний із життям і стосунками людей у суспільстві; суспільний» або «породжений умовами суспільного життя, певного середовища; існуючий, здійснюваний у певному суспільстві». Досліджуючи поняття «захист» можна відмітити, що під цим поняттям розуміється «дія за значенням захищати, захистити і захищатися, захиститися», а також «заступництво, охорона, підтримка» [14]. Подібне тлумачення зумовлює розмаїття підходів до розуміння соціального захисту та, певною мірою, сприяє виникненню суб'єктивізму у наукових і правових дефініціях цього поняття.

На нашу думку, в контексті соціального захисту військовослужбовців особливо важливим є саме аспект підтримки, адже йдеться не лише про пасивний захист людини від зовнішніх загроз, а передусім про активні дії, спрямовані на забезпечення гідного рівня життя, компенсацію втрат, стабілізацію соціального становища та подолання наслідків соціальних ризиків. У такому розумінні соціальний захист постає як багатокомпонентне явище, що охоплює правові, економічні, організаційні, морально-психологічні та інші механізми, які спрямовані на забезпечення реалізації основоположних прав людини в умовах соціальної вразливості — зокрема під час війни.

Відповідно до ч. 5 ст. 17 Конституції України держава забезпечує соціальний захист громадян України, які перебувають на службі у Збройних Силах України та в інших військових формуваннях, а також членів їхніх сімей [15]. Ця норма є правовим фундаментом формування спеціального

нормативно-правового режиму гарантій для осіб, які виконують свій конституційний обов'язок щодо захисту державного суверенітету та територіальної цілісності, що обумовлює її пріоритетність у правовому регулюванні відповідної сфери.

З цим погоджується В. Павленко, який зазначає, що «саме ці конституційні положення є правовою основою для інших законодавчих актів щодо соціального захисту військовослужбовців. Конституція України має найвищу юридичну силу. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй. Її норми є нормами прямої дії і гарантують захист конституційних прав і свобод людини і громадянина, у тому числі соціальний захист військовослужбовців безпосередньо на підставі норм Конституції України» [16, с. 132]. Як акт найвищої юридичної сили вона не лише гарантує реалізацію зазначених прав безпосередньо, але й встановлює засадничі принципи соціальної справедливості, рівності та гідності, які визначають вектор правового регулювання й державної політики в умовах воєнного стану. У цьому контексті Основний Закон постає не лише юридичним документом, а й суспільним договором, що консолідує націю навколо спільних цінностей та гарантує соціальний захист військовослужбовців.

З огляду на вищевикладене, актуалізується потреба в теоретичному осмисленні категорії соціальний захист у контексті військової служби. У цьому контексті слушною є думка Рошканюка В.М., який зазначає, що в українському правовому полі поняття соціальний захист зазвичай вживається стосовно окремих категорій населення (військові, особи з інвалідністю тощо) або певних життєвих обставин, тоді як загальне (універсальне) визначення цього терміну досі відсутнє [17, с. 627]. Такий підхід унеможливорює формування цілісного бачення соціального захисту як багатоаспектного явища.

Вважаємо, що соціальний захист не може зводитися лише до матеріального забезпечення чи формального дотримання законодавчих вимог — він має уособлювати собою цілісну державну політику, що динамічно адаптується до потреб конкретних соціальних груп. Особливо це стосується військовослужбовців, які виконують службу в умовах підвищеного ризику та несуть вагоме суспільне навантаження.

Для розуміння суті соціального захисту військовослужбовців необхідно звернутися до дефініції, встановленої законодавством. Звернемося до Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», який закладає основи функціонування системи соціального захисту військовослужбовців. Відповідно до ст. 1 цього Закону соціальний захист військовослужбовців — діяльність (функція) держави, спрямована на встановлення системи правових і соціальних гарантій, що забезпечують реалізацію конституційних прав і свобод, задоволення матеріальних і духовних потреб військовослужбовців відповідно до особливого виду їх службової діяльності, статусу в суспільстві, підтримання соціальної стабільності у військовому середовищі. Це право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, у старості, а також в інших випадках, передбачених законом [18].

Судячи з цієї дефініції, соціальний захист розглядається не як добровільна ініціатива держави, а як інституційно та юридично закріплене зобов'язання перед особами, які проходять військову службу. Причому зміст і сутність соціального захисту військовослужбовців здебільшого зводяться до матеріального забезпечення залежно від певного критерію — ступеня втрати працездатності або у випадках втрати джерела доходу — через втрату годувальника, у безробітті або старості. Таке розуміння не враховує широкого спектру

інших важливих аспектів соціального захисту, зокрема, підтримку в умовах служби в бойових умовах, забезпечення якісного медичного обслуговування та правового захисту. Наприклад, учасники бойових дій можуть безоплатно скористатися послугами центрів надання безоплатної вторинної допомоги, але допомоги безоплатно для всіх військових не надається.

У цьому контексті заслуговує на увагу підхід Пасіки С.П., який розділяє терміни «соціальний захист військовослужбовців» та «соціальне забезпечення військовослужбовців». Ключовою відмінністю на його думку є застосування терміну соціальне забезпечення до військовослужбовців та членів їх сімей, а терміну соціальний захист — до осіб, звільнених з військової служби, таких, що втратили спроможність самостійно забезпечувати себе та свою сім'ю на належному рівні, та членів їх сімей. Під соціальним забезпеченням він розуміє систему економіко-правових заходів, спрямованих державою на надання військовослужбовцям належного рівня грошового, медичного, житлового, речового, продовольчого та інших видів забезпечення для забезпечення їх життєдіяльності, враховуючи складність виконання покладених на них спеціальних завдань. Під соціальним захистом військовослужбовців розуміють систему суспільно-економічних заходів, що передбачає страхування військовослужбовців від соціальних ризиків (хвороба, інвалідність, втрата годувальника, загибель під час виконання службових обов'язків тощо) та пенсійне забезпечення за умовами чинного законодавства [19, 82–83].

Згадуючи необхідність задоволення духовних потреб військовослужбовців, законодавець не дає їх визначення, а також можливих шляхів їх задоволення. З цим погоджується Епель О.В., яка акцентує увагу на тому, що у кожного свої духовні потреби, і сьогодні, коли наша країна зіткнулася з такою жорсткою зухвалою агресією з боку ворога, духовні потреби наших воїнів, що без-

посередньо воюють на фронті, безумовно відрізняються від тих, котрі б вони мали в буденні й мирні часи [20].

Тому у контексті комплексності соціального захисту важливо враховувати не лише матеріальні й правові аспекти, а й морально-психологічний вимір. Так, окремої уваги заслуговує осмислення поняття «духовні потреби військовослужбовців» у контексті їх практичного забезпечення. Йдеться, зокрема, про організовану психологічну підтримку, реалізацію моральних і релігійних аспектів, а також участь військових у капеланських чи інших духовних програмах, особливо під час виконання обов'язків в умовах бойових дій. Врахування таких потреб дозволяє адаптувати систему соціального захисту до реалій воєнного часу, в яких духовна підтримка набуває особливої ваги як фактор збереження морального духу та психоемоційної стійкості, а не виступає формальним елементом, відокремленим від реальних запитів і потреб військовослужбовців.

Разом з тим постає важливе питання: чи має держава забезпечувати релігійні потреби військовослужбовців, враховуючи конституційний принцип, відокремлення церкви від держави? Цей принцип закріплений у ст. 35 Конституції України [15]. Згідно з чинною правовою доктриною, реалізація духовних потреб військовослужбовців не суперечить принципу світськості держави, якщо така реалізація відбувається в межах права на свободу віросповідання та виключно на добровільних засадах. Прийняття Закону України «Про Службу військового капеланства» свідчить про визнання державою ролі духовної підтримки в умовах військової служби. Важливо підкреслити, що йдеться не про задоволення релігійних потреб як обов'язку держави, а про створення державою організаційних умов для того, щоб військовослужбовці могли реалізовувати свої духовні потреби у разі необхідності. У цьому сенсі духовна підтримка розглядається не як

прояв релігійного втручання держави, а як один із інструментів морально-психологічної стабільності військових у надзвичайних обставинах.

Висновки. Аналіз та синтез понять «соціальний захист» і «соціальне забезпечення» дає підстави для визначення їх взаємозв'язку, який можна охарактеризувати як співвідношення між цілим і частиною: соціальний захист охоплює ширший спектр заходів, у той час як соціальне забезпечення виступає лише його окремим елементом. Однак дослідження законодавства України свідчить про відсутність чіткого розмежування між цими категоріями, що зумовлює їх ототожнення та спричиняє правову невизначеність. Водночас таке ототожнення є науково і юридично некоректним.

В нормативно-правовому вимірі соціальний захист має комплексний і багатовимірний характер, охоплюючи значно ширший спектр гарантій, ніж соціальне забезпечення, яке виступає однією з функціональних підсистем у межах загальної системи соціального захисту. Соціальний захист включає не лише систему матеріального забезпечення, але й ширший набір інструментів, зокрема: правову допомогу, медичне обслуговування, реабілітацію, забезпечення житлом, а також підтримку адаптації до мирного життя після завершення служби.

У широкому сенсі соціальний захист слід розглядати як комплекс правових, організаційних та матеріальних заходів, спрямованих на забезпечення стабільного соціального становища військовослужбовців, компенсацію ризиків, пов'язаних із проходженням служби, а також реалізацію їхніх основоположних соціальних прав. У вузькому сенсі його можна трактувати як систему загальних заходів для мінімізації соціальних ризиків, тоді як соціальне забезпечення охоплює конкретні матеріальні форми підтримки.

Натомість соціальне забезпечення військовослужбовців доцільно розглядати як одну з функціональних

складових частин системи соціального захисту, що реалізується у вигляді надання передбачених законодавством матеріальних виплат окремим категоріям громадян за рахунок коштів державного чи місцевих бюджетів. Разом з тим, на відміну від соціального забезпечення, соціальний захист військовослужбовців виконує стратегічну функцію – він спрямований на підтримання рівноваги у суспільстві, посилення довіри до інститутів державної влади та підвищення рівня обороноздатності держави через турботу про тих, хто її захищає.

Ураховуючи, що військовослужбовці перебувають у специфічних умовах служби, які вимагають спеціальних підходів до соціального забезпечення чітке розділення понять дозволяє виділити особливі заходи підтримки, спрямовані саме на виконання їхніх службових обов'язків. Причому соціальне забезпечення доцільно застосовувати до військовослужбовців на службі, тоді як соціальний захист може охоплювати звільнених військових чи тих, хто зазнав соціальних ризиків (хвороба, інвалідність).

У зв'язку з вищевикладеним актуалізується необхідність поглибленого теоретико-правового аналізу цих категорій, їх змісту, ознак та співвідношення, з метою формулювання у законодавстві чітких і зрозумілих дефініцій. Така робота, безперечно, має супроводжуватися подальшим удосконаленням національного законодавства у цій сфері, яке повинне відповідати сучасним соціальним потребам та міжнародним стандартам.

Стаття присвячена комплексно-му теоретико-правовому дослідженню юридичного змісту соціального захисту та соціального забезпечення військовослужбовців в умовах дії воєнного стану в Україні. Основною метою дослідження є подолання термінологічної невизначеності та формулювання чітких меж і співвідношення зазначених категорій.

У статті досліджується правова природа соціального захисту військовослужбовців як фундаментального права, гарантованого Конституцією України, іншими національними та міжнародними нормативно-правовими актами. Проаналізовано понятійно-категоріальний апарат соціального захисту та соціального забезпечення, розкрито їх співвідношення та специфіку застосування щодо військовослужбовців. Обґрунтовано необхідність чіткого розмежування понять «соціальний захист» і «соціальне забезпечення», визначено їх взаємозв'язок як цілого і частини. З'ясовано, що соціальний захист охоплює ширший комплекс заходів, тоді як соціальне забезпечення виступає його складовою, орієнтованою переважно на матеріальну підтримку.

Розкрито нормативно-правові засади соціального захисту та окреслено його дефінітивні межі. Проведено аналіз історичного становлення та змістовної еволюції термінів «соціального захисту» та «соціального забезпечення». Досліджено міжнародні стандарти та правові акти, що закріплюють основи вказаних понять, розглянуто перспективи вдосконалення нормативного регулювання в Україні в цій сфері.

Окрему увагу приділено духовним потребам військових як складовій частині соціального захисту, а також ролі держави у забезпеченні комплексного соціального захисту та створенні умов для забезпечення духовних потреб військовослужбовців. Зазначено, що духовна підтримка відіграє ключову роль у збереженні морального духу та психоемоційної стійкості особового складу, а також для підтримання боєздатності військовослужбовців в умовах бойових дій. Наголошено на важливості гармонізації українського законодавства з міжнародними стандартами задля підвищення його ефективності у сфе-

рі соціального захисту військових. Сформульовано висновки щодо необхідності перегляду традиційних підходів до соціального захисту військовослужбовців в умовах війни.

Ключові слова: соціальний захист, соціальне забезпечення, військовослужбовець, матеріальне забезпечення, духовні потреби.

Romanov. O. Legal Nature of the Concepts of Social Protection and Social Security of Military Personnel

The article is devoted to a comprehensive theoretical and legal examination of the legal essence of social protection and social security of military personnel under martial law in Ukraine. The main objective is to overcome terminological ambiguity and to establish clear boundaries and the correlation between these two categories.

The legal nature of social protection is considered as a fundamental right guaranteed by the Constitution of Ukraine, along with other national and international legal instruments. The conceptual and categorical framework of social protection and social security is analyzed, their interrelation is clarified, and the specific features of their application to military personnel are identified. A clear distinction between the concepts of “social protection” and “social security” is substantiated, with the latter defined as a component focused primarily on material support, while the former encompasses a broader range of measures.

The normative foundations of social protection are outlined and its definitional boundaries are specified. The historical development and semantic evolution of the relevant terms are explored. International standards and legal acts shaping these concepts are examined, and the prospects for improving Ukraine’s regulatory framework in this area are highlighted.

Special attention is given to the spiritual needs of military personnel as an essential component of social protection, along with the role of the state in ensuring comprehensive support and creating the necessary conditions to meet those needs. It is emphasized that spiritual support plays a crucial role in maintaining morale and psychological resilience among service members, as well as in preserving their combat effectiveness under wartime conditions. The importance of harmonizing Ukrainian legislation with international standards is underscored to enhance the overall efficiency of social protection mechanisms. The study concludes with recommendations for rethinking traditional approaches to the social protection of military personnel in times of war.

Key words: social protection, social security, military personnel, material support, spiritual needs.

Література:

1. Синчук С.М. Правовідносини соціального забезпечення: суб’єкти, зміст, об’єкти: монографія. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2015. 422 с.
2. Копетюк М. Нормативно-правові аспекти визначення понять соціального захисту соціального забезпечення. Історико-правовий часопис. 2019. № 1 (13). С. 66-69. URL: <https://eopnir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/16437/1/15.pdf> (дата звернення: 03.10.2025).
3. Підлипна Р.П. Система соціального захисту населення в Україні в сучасних умовах: сутність і основні складові. Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія : Економічні науки. 2015. № 1(1). С. 16–22. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvprusk_2015_1\(1\)_4](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvprusk_2015_1(1)_4) (дата звернення: 03.10.2025).
4. Сухицька Н.В. Поняття соціального захисту в контексті аналізу наукових досліджень: основні характеристики. Науковий часопис національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 18. Право. 2023. Випуск 40. С. 27–32.

URL: <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series18.2023.40.05> (дата звернення: 03.10.2025).

5. Social Security Act of 1935. Social Security Administration. URL: <https://www.ssa.gov/history/35act.html> (дата звернення: 03.10.2025).

6. Стецюк Т.І., Димніч О.В., Мурашко О.В. Соціальне страхування: навчальний посібник. К.: КНЕУ. 2023. 167 с. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/server/api/core/-bitstreams/e6e2771e-033d-4503-9352-c05eb5037854/content> (дата звернення: 03.10.2025).

7. Конвенція про мінімальні норми соціального забезпечення № 102. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_011#Text (дата звернення: 03.10.2025).

8. Recommendation concerning national floors of social protection (Social Protection Floors Recommendation), 2012 (No. 202). International Labour Organization. https://normlex.ilo.org/dyn/nrmlx_en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_INSTRUMENT_ID:3065524 (дата звернення: 03.10.2025).

9. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text (дата звернення: 03.10.2025).

10. Загальна декларація прав людини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 03.10.2025).

11. Боднарчук М.І., Орловський О.Я. Право людини на соціальний захист: сучасні підходи до розуміння. Юридичний науковий електронний журнал. 2021. № 8. С. 136–139. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-8/30> (дата звернення: 03.10.2025).

12. Лопушняк Г.С. Соціальний захист населення: теоретична концептуалізація та особливості державного управління. Теорія та практика державного управління. 2011. Вип. 2 (33). С. 1–7. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/-Trpdu_2011_2_46 (дата звернення: 03.10.2025).

13. Чорна М. Сутність права громадян на соціальний захист. Підприємництво, господарство і право.

2019. № 4. С. 151–156. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/4/29.pdf> (дата звернення: 03.10.2025).

14. Академічний тлумачний словник української мови. URL: <https://sum.in.ua> (дата звернення: 03.10.2025).

15. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр> (дата звернення: 03.10.2025).

16. Павленко В.С. Захист прав військовослужбовців та їх сімей: міжнародно-правовий аспект. Юридичний науковий електронний журнал. 2020. № 7. С. 131–133. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-7/32> (дата звернення: 03.10.2025).

17. Рошканюк В.М. Визначення поняття соціальний захист в теорії права соціального забезпечення. Форум права. 2012. № 3. С. 626–630. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&-P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/FP_index.htm_2012_3_109.pdf (дата звернення: 03.10.2025).

18. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей: Закон України від 20.12.1991 № 2011-XII. Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text> (дата звернення: 03.10.2025).

19. Пасіка С.П. Адміністративно-правове регулювання соціального забезпечення військовослужбовців Збройних Сил України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2011. 221 с. URL: <https://uacademic.info/download/file/0411U005934/dis.doc> (дата звернення: 03.10.2025).

20. Немає більш важливої теми, ніж захист і забезпечення прав наших воїнів, котрі боронять суверенітет держави. URL: <https://armyinform.com.ua/2022/12/16/sogodni-v-ukrayini-nemaye-bilsh-vazhlyvoyi-temy-nizh-zahyst-i-zabezpechennya-prav-nashyh-voyniv-kotri-boronyat-suverenitet-derzhavu/> (дата звернення: 03.10.2025).

